

Turun alueen katusovittelun paikallisen mallin käsikirja

Mitä on katusovittelu?

Katusovittelu on nuorten välisten konfliktien selvittämiseen kehitetty sovittelumuoto. Katusovittelua voidaan toisinaan kutsua myös nimellä lasten ja nuorten sovittelu. Katusovittelun tavoite on mahdollistaa kaikille osapuolille tyydyttävä ratkaisu konfliktiin.

Katusovittelu on osapuolille vapaaehtoista ja maksutonta. Sovittelijat ovat puolueettomia ja varmistavat kaikkien tulevan kuulluksi sekä pitävät keskustelun asiallisena. Katusovittelussa käyty keskustelut ovat aina täysin luottamuksellisia.

Katusovittelun neljä pääperiaatetta ovat nimenomaan vapaaehtoisuus, maksuttomuus, puolueettomuus ja luottamuksellisuus.

Katusovitteluun käsittelyyn voidaan ottaa esimerkiksi koulussa tai vapaa-ajalla tapahtuneita rikos- ja riita-asioita. Katusovittelussa käsiteltäviä rikosasioita ovat esimerkiksi pahoinpitelyt ja laittomat uhkaukset. Riita-asioina katusovitteluun tulee käsiteltäväksi esimerkiksi kiusaamistapauksia.

Miksi katusovitteluun?

Verrattuna rangaistuskeskeiseen toimintamalliin ja syyllisten ja syyttömien etsimiseen, on sovittelutoiminnalla paremmat mahdollisuudet saada aikaan inhimillistä kasvua ja vahvistaa osapuolten toimijuutta yhteiskunnassa. Asioiden käsittely voi potentiaalisesti tarjota molemmille sovittelun osapuolille korjaavan kokemuksen. Vapaaehtoisuus takaa sen, ettei asioita kuitenkaan joudu kohtaamaan vasten tahtoaan, vaan se voi tehdä omilla ehdoillaan. Sovittelu on kiireetön tilanne, jossa on mahdollisuus saada äänensä kuuluviin.

Alussa mainittiin sovittelun voivan olla vaihtoehtoinen tai täydentävä osa rikosprosessia. Usein pyrkimystä asioiden sovitteluun katsotaan hyvällä rikosprosessin käsittelyssä. Jos rikosasia on saatu käsiteltyä sovittelussa, voi syyttäjä jättää syytteen jättämättä. Joka tapauksessa sovitteluun osallistuminen voidaan rikosasioissa nähdä lieventävänä asianhaarana tuomion suhteen.

Sovittelun osapuolet

Katusovittelussa käsitellään alle 18-vuotiaiden nuorten riitoja, kiusaamista, ilkivaltaa, lieviä rikoksia ja muita konflikteja. Sovittelussa ei haeta syyllistä, syytöntä, uhria tai

tekijää eivätkä syyllistäminen tai rankaiseminen kuulu sovitteluun. Sovittelun tarkoitus on mahdollistaa konfliktin käsittely osapuolten välillä. Osapuolet saavat mahdollisuuden ottaa vastuuta omista teoistaan.

Sovittelun osapuolia voi konfliktin luonteen mukaan olla vain kaksi tai useampi. Varsinaista ylärajaa osapuolien määrälle ei ole, mutta tapauskohtaisesti täytyy miettiä, kuinka monen osallistujan kesken sovittelu saadaan suoritettua osapuolten etujen mukaisella tavalla. Esimerkiksi kiusaamistapauksiin voi liittyä useampi nuori, jolloin täytyy harkita sovitteluun osallistujien välistä ryhmädynamiikkaa.

Istumajärjestys voi nousta oleelliseksi asiaksi varsinkin, jos sovittelussa on mukana useampi kiusaaja ja yksi kiusattu. (Roolit eivät aina ole näin mustavalkoisia, mutta yksinkertaistetaan esimerkkiä varten.) Sovittelijat voivat asettua istumaan väliin niin ettei kiusatun tarvitse istua häntä kiusanneiden vieressä. Kiusaajien istuttaminen yhdeksi ryhmäksi kiusattua vastapäätä ei myöskään ole toimiva ratkaisu, vaan voi vahvistaa vastakkain asettelua. Ihanteellisesti jokaisen tulisi paikaltaan voida nähdä kaikki osallistajat joutumatta kääntämään päätään. Yksilö vastaan ryhmä -dynamiikkaa voidaan rikkoa myös mahdollistamalla etänä osallistuminen.

Jos sovitteluun osallistuu monta nuorta vanhempineen, voi sovittelijoitakin olla useampi kuin kaksi. Sovittelu voidaan näissä tilanteissa toteuttaa niin, että vanhemmat otetaan hetkeksi erilleen toiseen tilaan, jossa yksi sovittelijoista voi kuulla vanhempia. Lopussa kaikki otetaan taas takaisin mukaan samaan tilaan, kun tilannetta on käyty läpi osallisten kesken.

Vanhemmat tai muut kasvattajat osana katusovittelua

Alle 18-vuotiaat nuoret osallistuvat katusovitteluun huoltajan kanssa tai hänen luvallaan. Mukana ollessaan myös vanhempia kuullaan sovittelun aikana, vaikka keskiössä ovatkin sovittelun osapuolina toimivat nuoret. Sovitteluun voi osallistua vanhempien sijasta myös muu lapsen huoltajana toimiva taho. Esimerkiksi lapsen ollessa sijoitettuna voi lastensuojelun yksikön ohjaaja osallistua sovitteluun. Huoltajan lupa kuitenkin tarvitaan aina.

Nuorten vanhemmista voi osallistua molemmat tai vain toinen. Huoltajat kutsutaan mukaan sekä erillistapaamisiin että yhteistapaamiseen. Yleensä erillistapaamiseen riittää, jos toinen huoltajista on nuoren mukana. Jos vain toinen huoltajista osallistuu sovitteluun, tarvitsee hän toiselta huoltajalta saadun valtakirjan. Huoltajan osallistuminen ei ole välttämätöntä, kunhan huoltajalta on saatu lupa lapsen asioiden käsittelyyn, huoltajan poissa ollessa. On kuitenkin poikkeuksellista, ettei kumpikaan huoltajista osallistuisi ja huoltajan on oltava aina mukana, jos sovitaan korvauksista.

Huoltajiin voidaan sovittelun jälkeen sovitus olla yhteydessä, huomioiden kuitenkin luottamuksellisuuden.

Conferencing sovittelu

Conferencing eli laajennettu sovittelu on perinteistä sovittelua laajempi sovittelun muoto. Laajennetussa sovittelussa sovitteluun otetaan mukaan osapuolten ja vanhempien lisäksi muita ihmisiä (*conferencing-tukihenkilö*), joihin tapahtumat ovat vaikuttaneet tai jotka ovat jollain tapaa osapuolille tärkeitä. Conferencing-tukihenkilöiden roolissa voi toimia esimerkiksi perheenjäseniä, ystäviä, naapureita tai ammattihenkilöitä, kuten sosiaali- tai perhetyöntekijöitä.

Conferencing sovittelun etuna on nähty se, että sillä on helpotettu osapuolten pärjäämistä sovittelun jälkeen. Valmiiksi osapuolten elämässä olevilla henkilöillä on ulkopuolisia sovittelijoita paremmat mahdollisuudet tukea osapuolia sopimuksessa pysymisessä. Laajennettu sovittelu sopii erityisesti esimerkiksi koulussa tai harrastuksissa tapahtuneiden konfliktien selvittämiseen.

Conferencing sovittelun järjestäminen saattaa vaatia enemmän aikaa ja vaivaa perinteisen sovittelun järjestämiseen verrattuna. Tapaamisaika täytyy saada sopimaan useamman ihmisen kesken. Itse tapaamiseen menevä aika saattaa myös kasvaa, kun paikalla on enemmän ihmisiä ja potentiaalisesti enemmän puheenvuoroja.

Ammatillisen sovittelijan rooli katusovittelussa

Katusovittelukoulutuksia Suomessa järjestää Helsingissä toimiva Aseman lapset ry. Sovittelutoimistot järjestävät sovittelukoulutuksia. Katusovittelussa vähintään toisen sovittelijoista täytyy olla kasvatustalon ammattilainen ja molemmilla pitää olla joko katusovittelukoulutus, sovittelukoulutus tai molemmat.

Sovittelijat ovat mahdollistamassa konfliktin sopimista ja ohjaamassa prosessia. Sovittelijoiden tehtäviin kuuluu osapuolten kuulluksi tulemisen varmistaminen ja keskustelun ohjaaminen eteenpäin puolueettomasti. Lapsi tai nuori voi usein kaivata tukea ajatustensa ja tunteittensa sanoittamiseen enemmän kuin aikuinen. Sovittelija voi pyrkiä auttamaan tässä apukysymysten ja varmentavien kysymysten kautta.

Sovittelijalle tarpeellisia ominaisuuksia ovat hyvät ihmissuhde- ja vuorovaikutustaidot. Sovitteluun liittyy leikkisiä siteeraus ”hyvä sovittelija on hidas, tyhmä ja laiska”, joka tarkoittaa sitä, että hyvä sovittelija ei hoputa, oleta, johdattele, tuomitse tai syyllistä. Hyvä sovittelija on empaattinen ja kuuntelee. Sovittelija ei tiedä, mitä on tapahtunut tai mikä on osapuolille parhaaksi, vaan hän auttaa osapuolia kertomaan omin sanoin kokemuksistaan ja tarpeistaan.

Prosessin eteneminen

Prosessi alkaa sovittelualoitteesta. Turun alueen katusovitteluun tapauksia tulee sovittelutoimistosta, kouluista sekä Lounais-Suomen poliisin ennalta estävän toiminnan yksiköstä. Sovittelualoitteen siirryttyä katusovitteluun, sovittelijat ottavat yhteyttä sovitteluun osapuoliin ja heidän vanhempiinsa. Sovittelijat tapaavat osapuolet erikseen erillistapaamisissa. Erillistapaamisten jälkeen voidaan järjestää yhteistapaaminen, mikäli kaikki osapuolet ovat siihen halukkaita ja sovittelijat arvioivat sen soveltuvan tilanteeseen.

Erillistapaamisissa on kuultu molempien osapuolten kokemukset tapahtumista ja niiden seurauksista. Yhteistapaamisessa osapuolilla on mahdollisuus tuoda esille omat kokemuksensa yhteisesti. Kaikki tapaamiset ovat täysin luottamuksellisia ja sovittelijat eivät tuo yhteistapaamisessa esille mitään erillistapaamisissa puhuttua. On osapuolten päätettävissä haluavatko he yhteisesti kertoa samoja asioita mitä ovat erillistapaamisissa kertoneet.

Jos yhteistapaamisessa sovitaan asioita, voidaan ne kirjoittaa sovittelusopimukseen. Mahdollisen sopimuksen sisällöstä päättää nuoret. Sovittelijoilla ja huoltajilla on kuitenkin oma roolinsa varmistamassa, että sopimus on reilu kaikille osapuolille. Sopimuksen syntyminen tai syntymättä jääminen ei kerro sovittelun onnistumisesta tai epäonnistumisesta. Sovittelijoiden tehtävä ei ole johdatella osapuolia sopimukseen, vaan mahdollistaa nuorille heidän näköisensä ratkaisu konfliktiin. Sovitun toteutumista voidaan seurata sovituilla yhteydenotoilla, sovitun ajan päästä.

Yhteistyötahot

Merkittävimpiä erityispiirteitä Turun alueen katusovittelun paikalliselle mallille on ollut vahva yhteistyö poliisin kanssa. Poliisin lisäksi sovittelualoitteita tulee Varsinais-Suomen sovittelutoimistolta ja esimerkiksi koulut voivat olla suoraan yhteydessä katusovitteluun. Yhteistyön lisääntyminen kaupungin kanssa on tuore kehityssuunta, vaikka yhteistyöstä koulujen kanssa on jo valmiiksi hyviä kokemuksia. Käsikirjan kirjoittamishetkellä, syksyllä 2024, on Turun kaupungin lasten ja nuorten turvallisuustiimi nostanut esille tarpeen lisätä kouluissa tietoisuutta sovittelutoiminnasta.

Kehityksen taustalla on tarve saada kouluissa tapahtuneita konfliktitilanteita selvitettyä nopeasti, sillä konfliktien osapuolet kuitenkin ovat tekemisissä toistensa kanssa koulussa useana päivänä viikossa. Jos tilanteita ei selvitetä kouluissa, on vaarana, että tilanteet kärjistyvät myös koulun ulkopuolella. Lasten ja nuorten turvallisuustiimin

projektikoordinaattorin havaintojen mukaan sovittelu saattaa olla edelleen monille tuntematonta tai väärin ymmärrettyä ja tieto restoratiivisesta ajattelusta on vähäistä.